

В.М. ФІЛАТОВ, к. е. н., доц., ХНЕУ, Харків;

Л.В. ВИСОЧИНА, аспірант, ХНЕУ, Харків

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИВАННЯ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ В УКРАЇНІ

Розглянуто проблему необхідності інвестування у людський капітал як напрямок соціально-економічного розвитку України в сучасних умовах.

The article suggests the overview of the problem of the necessity to invest into the human capital as the major direction of Ukraine's social and economic development in modern conditions.

Ключові слова: людський капітал, інновації, інвестиції, знання, наука, охорона здоров'я, держава.

Вступ. Сучасні економічні та соціальні процеси, які відбуваються у суспільстві знаменують перехід до нової соціально-економічної формації. Постіндустріальний вектор розвитку визначає конкурентоспроможність країни за динамікою пріоритету знань, інновацій та інформації. Саме ці ресурси стають основою інтелектуального розвитку суспільства. У зв'язку з цим, на особливу увагу заслуговує питання необхідності створення й розповсюдження у суспільстві концепції переваги високої освіченості, професіоналізму, постійного підвищення кваліфікації.

Необхідність вивчення й застосування положень теорії людського капіталу на практиці, має для нашої держави велике практичне значення. Так, по-перше, у світі все більше посилюється конкурентна боротьба, а головною її перевагою стає людський капітал як матеріалізований у новітніх технологіях, так і представлений сукупністю продуктивних рис працівника. По-друге, накопичений в останні десятиліття вантаж протиріч і ризиків у взаємодіях людини з природою і суспільством настільки великий, що ставить під загрозу сам факт збереження життя на землі. Розв'язати ситуацію людство може тільки за допомогою багатоманітного розвитку людського капіталу, стрижнем якого є одухотворений людський розум. По-третє, змінюються уявлення про «вигоди», які отримує людина й суспільство від використання людського капіталу.

В Україні, на сучасному етапі розвитку, все ще не відбулася переорієнтація на людський фактор економічного зростання. Одним з перспективних напрямів виконання цього завдання є поширення в суспільстві ідей теорії людського капіталу як економічної категорії, яка дасть змогу приділяти більше уваги зростаючому значенню інтелектуальної діяльності, підвищувати рівень інформатизації суспільства, а також формувати конкурентоспроможну систему освіти.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні поняття людського капіталу, а також у виявленні проблем інвестування у людський капітал.

Методологія. Методологічною базою дослідження людського капіталу, а також соціально – економічного аспекту суспільного розвитку є роботи таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Д. Богині, А. Гапоненко, О. Грішнєвої, В. Гєєца, Е. Лібанової, Й. Малхотра, Т. Стюарта, П. Страссманна, Д. Белла, Т. Шульца, Г. Беккера та інших.

Результати дослідження. Концепція людського капіталу, яка визначає вирішальну й провідну роль людини в економічній системі суспільства, а також підкреслює значення знань, досвіду, здібностей, мотивації та інших характеристик особистості для економічного розвитку, набула в останні роки нового імпульсу розвитку. Виникнення теорії людського капіталу належить до кінця 1950-х поч. 1960-х років і пов'язане з іменами Т. Шульца та Г. Беккера. При цьому необхідно зазначити, що теорія людського капіталу має більш глибоке коріння: питання ролі продуктивних здібностей людини в економіці по-різному розглядали у своїх роботах ще класики світової економічної думки: В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Дж. Мілль, Л. Вальрас, Дж. Кларк, Ф. Аркуш, Г. Маклеод, А. Маршал, Й. Тюнен, І. Фішер та ін. На сьогодні вже сформовано певну характеристику теорії людського капіталу, що визнає людину як об'єкт капітальних вкладень, які приносять особисту й суспільну, поточну й довгострокову вигоди, ведуть до росту матеріального й нематеріального багатства особистості, родини, фірми, суспільства, що дає можливість говорити саме про «людський капітал».

Теорія людського капіталу досліджує залежність доходів працівника, підприємства, суспільства від знань, навичок і природних здібностей людей. Так, з позицій теорії людського капіталу доходи людей є закономірним підсумком раніше прийнятих рішень. Тобто людина, приймаючи те чи інше рішення, може безпосередньо впливати на розмір своїх майбутніх доходів. Можна значно збільшити майбутні доходи, вкладаючи кошти у свою освіту й професійну підготовку, зміцнення здоров'я, культуру, збільшуючи тим самим свій власний людський капітал.

Утвердження в науці поняття «людський капітал» означає не лише усвідомлення вирішальної ролі людини в економічній системі суспільства, а й визнання необхідності інвестування в людину, оскільки капітал набувається та збільшується завдяки інвестуванню і дає тривалий економічний ефект.

Під людським капіталом в економіці розуміється наявний в людини запас здоров'я, знань, умінь, навичок, мотивації, досвіду, творчих здібностей, здатності до нововведень, можливості зберігати та обробляти величезний масив інформації які використовуються індивідом для отримання доходу. Це є форма капіталу, тому що є

джерелом майбутніх заробітків або майбутнього задоволення, або того й іншого разом. Він людський, тому що є складовою частиною людини.

Інвестиції в людський капітал являють собою будь-які дії, що підвищують професійну кваліфікацію та продуктивні здібності людини і, тим самим, продуктивність праці. Тобто, витрати, що сприяють підвищенню людської продуктивності, можна розглядати як інвестиції, оскільки поточні витрати здійснюються з тим розрахунком, що їх буде багаторазово компенсовано дедалі значнішим потоком доходів у майбутньому.

Сучасний підхід до вкладень у соціальну сферу виходить з того, що інвестиції в людину, в людський капітал найбільш ефективні.

Виділяється кілька видів інвестицій в людський капітал. Передусім це витрати на освіту, включаючи загальну і спеціальну, формальну і неформальну освіту, підготовку за місцем роботи і т. д. Вони є найочевиднішим, найпоширенішим, і, напевне, найважливішим видом інвестицій у людський капітал. Освіта формує працівників, які стають більш кваліфікованими і, відповідно, більш продуктивними.

Загальновизнано, що сума прибутку від інвестицій в освіту втричі перевищує прибуток від інвестицій у техніку. Адже, сьогодні все більше інвестицій здійснюється не в техніку, а, в першу чергу, в якісне зростання реальної продуктивної сили - людини. Це відбувається тому, що самі закономірності розвитку людської цивілізації вимагають від будь-якої країни, яка хоче бути успішною і конкурентоздатною, сприяти людському розвитку. А людський розвиток забезпечують, насамперед, дві сфери: наука, яка генерує нові знання та освіта, що олюднює знання, які розвиває безпосередньо особистість [1].

Також мають велике значення витрати на охорону здоров'я. Добре здоров'я — результат значних витрат на профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування і поліпшення життєвих умов — продовжує тривалість життя, підвищує працездатність і продуктивність праці.

Витрати, завдяки яким працівники мігрують з місць відносно низької продуктивності праці на місця з відносно високою продуктивністю, збільшуючи тим самим результати використання свого людського капіталу, мають назву витрати на мобільність [2].

Процес створення продуктивних здібностей людини за допомогою інвестицій у конкретні процеси її життєдіяльності здійснюється двояко: як вкладення фінансових коштів та ресурсів і як витрати часу та сили, тобто як певні види людської діяльності.

Інвестиції в людський капітал мають особливості, що відрізняють їх від інших видів інвестицій.

1. Віддача від інвестицій у людський капітал залежить безпосередньо від терміну його використання, тобто визначається часом, що залишився до закінчення працездатного періоду життя людини. Чим раніше зроблено інвестиції в людину, тим довше за інших рівних умов, вони даватимуть віддачу. Але слід враховувати, що якісніші та триваліші інвестиції дають, як правило, більший і триваліший ефект.
2. Порівняно з інвестиціями в інші форми капіталу інвестиції в людський капітал, за оцінками багатьох економістів, є найвигіднішими як для окремої людини, так і для суспільства в цілому.
3. Характер, масштаби та види інвестицій у людину зумовлені історичними, національними, культурними особливостями і традиціями суспільства, менталітетом народу. Так, наприклад, рівень освіти і вибір професії дітьми значною мірою залежать від сімейних традицій, професії та рівня освіти їхніх батьків.
4. Є особливості також у фізичному та моральному зношуванні людського капіталу. Воно визначається, по-перше, мірою природного старіння людського організму та притаманних йому психофізіологічних функцій, а, по-друге, мірою економічного старіння внаслідок застарівання знань чи відносного зменшення цінності здобутої колись освіти.
5. Інвестиційний період фізичного капіталу (в середньому 1,5—2 роки) значно коротший порівняно з людським капіталом. Наприклад, інвестиційний період такої форми вкладень у людину як освіта, тобто тривалість навчання, може сягати 12—20 років, а то й більше.
6. Функціонування людського капіталу, віддача від його застосування зумовлені волею людини — власника цього капіталу.
7. Вкладення в людський капітал дають значний за обсягом, тривалий за часом та інтегральний за характером економічний і соціальний ефекти [3, с. 56].

Висновки. Безсумнівна заслуга теоретиків людського капіталу - визнання першорядної ролі людини в суспільному виробництві. Це основна складова будь-якої виробничої діяльності в науково-інформаційних технологіях.

Більшість передових країн світу шукають підходи до інвестиційної політики, при якій оцінка результативності, всі чинники економічного зростання зумовлені інвестиціями, будуть досягатися за допомогою приросту продуктивної сили людини та її впливу на зміну структури й обсягу національного багатства країни.

За оцінками вчених, людський капітал є другим (після науково-технічного прогресу) за значущістю чинником зростання продуктивності праці, і вплив цього чинника постійно зростає. І зараз пріоритетного стратегічного значення для України

набувають інвестиції в людину, її творчий, науковий, інтелектуальний та інноваційний потенціали - адресні та програмно-цільові функціональні інвестиції. Поруч із залученням зовнішніх стратегічних інвесторів державі потрібно створити ефективну, дійову систему внутрішнього інвестування, наприклад, за рахунок заснування суспільних фондів розвитку [4, с. 268], які в перспективі мають трансформуватися в потужні інвестиційні інститути, та залучення заощаджень громадян. Обсяг сумарних інвестицій (обсяг фінансування) в цю сферу розраховується як сума витрат на наукові дослідження, вищу освіту (із приватних і державних джерел) і програмне забезпечення. Як показує аналіз статистичних даних, інвестиції в сектор знань у середньому для всіх країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) становили наприкінці 1990-х рр. близько 4,7 % ВВП (разом з витратами на всі види освіти, крім вищої, вони перевищували 10 % сукупного ВВП). Найбільш високий цей показник був у США, Швеції, Південній Кореї та Фінляндії (5,2 - 6,5 % ВВП), а найбільше низький - в Мексиці, Греції та Португалії (менше 2 % ВВП) [1, с. 125].

Сьогодні стає все більш очевидним, що доля не лише окремої людини, але й тієї чи іншої країни буде залежати від освітнього рівня населення. Нові наукові відкриття не тільки роблять внесок у фундаментальні знання, вони також трансформують робочі місця, сімейне життя. У сучасних умовах освіта стає безперервною: вже зараз на перепідготовку фахівців у США приділяється 15 - 20 % робочого часу [1, с. 125].

В основу нової сучасної соціально-гуманітарної політики нашої держави має бути покладене розуміння того, що інвестиції в людину - не збиткова сфера, а, навпаки, найбільш перспективна. Адже соціальний і людський капітали є фундаторами економічного і політичного розвитку держави

Однією з основних проблем розвитку економіки України на цей час є орієнтація політики не на довгострокову перспективу, а на короткострокові цілі, що є значною перешкодою для якісного розвитку людського капіталу й прискореного руху до суспільства, заснованого на знаннях. Також важлива проблема зі значним скороченням фінансування освіти, досліджень і розробок і викликані цим загостренням проблеми спадкоємності знань. Протягом останніх років в Україні відбувається значне знецінення людського капіталу - досвіду й знань учених, інженерів та інших фахівців. Щорічно державні видатки на освіту зростають, але цього явно замало для підтримки внутрішньодержавної привабливості й конкурентноздатності даної сфери діяльності.

Низький рівень заробітної плати фахівців високої кваліфікації, зайнятих у сферах освіти, науки та охороні здоров'я свідчить про те, що в українській молоді мало стимулів для роботи в основних секторах економіки, що розвиває людський капітал.

Особливу увагу слід приділити удосконаленню змісту освіти з урахуванням нових соціально-економічних реалій суспільства, сучасного рівня науки і техніки. Для активізації розвитку освіти, поліпшення її якості необхідно поступово довести обсяг видатків на освіту за рахунок бюджетних коштів до рівня не менш як 8% ВВП. Також, необхідно перейти до фінансування державного замовлення на підготовку кадрів із вищою освітою, яке має встановлюватися відповідно до потреб держави і приватного сектору у фахівцях певного профілю. Тобто, необхідні державні капіталовкладення у людину за допомогою створення й функціонування стійкої соціальної системи: освіта, наука, охорона здоров'я, культура й відпочинок – на макрорівні.

Список літератури: 1. *І. В. Дунаєв* Людський капітал як індикатор рівня розвитку держави і суспільства // Філософія державного управління. Збірник наукових праць. – 2008. - № 2. – С. 122-130. 2. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій (колективна науково-аналітична монографія) / За ред. *Е. М. Лібанової*. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2006. – 334 с. 3. *Грішнова О. А.* Людський розвиток – К.:КНЕУ, 2006. – 308 с. 4. Інноваційна стратегія українських реформ / *А. С. Гальчинський, В. М. Гесць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко*. - Знання України, 2002. – 336 с.

Подано до редакції 20.05.2009

УДК 658.26:65011

О.М. ПРОСКУРНЯ, к.т.н., доц., НТУ «ХПІ»;

Т.П. КОВАЛЕНКО, к.е.н., керівник планово-економічного відділу ДП «ЛІКВО», Харків;

С.В. НЕМЬОНОВА, студентка НТУ «ХПІ»;

Т.О. КУРИЛО, студентка НТУ «ХПІ»

РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ НАДАННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПОСЛУГ НАФТОГАЗОВОЮ КОМПАНІЄЮ

В статті розглянуто пропозиції збільшення економічного потенціалу підприємства нафтогазової промисловості ДП «ЛІКВО».

In article are considered these suggestions of increase of economic potential enterprise oil-gas industry DP «LIKVO».

Ключові слова: видобуток, ресурси, економічний потенціал, прибуток.

Введення

Для надійного забезпечення України природним газом власного видобутку необхідно вирішувати комплекс задач. Зокрема, необхідно вкладати великі кошти у пошуково-розвідувальні роботи, розбурювання та облаштування нових родовищ; продовжувати роботи з розширення ресурсної бази, достатньої для стабілізації і збільшення обсягів видобутку газу; впроваджувати методи по забезпеченню